

ÖZ

MARTIN GLAZIER

VakıfBank Kültür Yayınları: 0394
Felsefe: 033

ÖZ
MARTIN GLAZIER

Özgün Adı
Essence

Türkçesi
Samet Büyükkada

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Son Okuma
Merve Nur Yaman

Sayfa Uygulama ve Kapak
Faruk Özcan

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr — info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025
© Martin Glazier 2022

ISBN 978-625-5848-12-3

Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

This translation of "Essence" is published by arrangement with Cambridge University Press.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Ağustos 2025

ÖZ

MARTIN GLAZIER

TÜRKÇESİ
SAMET BÜYÜKADA

MARTIN GLAZIER

Claremont'taki Scripps College Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi. Doktorasını New York Üniversitesi'nde (NYU) yapmıştır. Çalışmaları genel olarak metafizik ve bilim felsefesi alanlarında yoğunlaşmakla birlikte, mantık, dil felsefesi ve fizik felsefesiyle de ilgilenmektedir.

SAMET BÜYÜKADA

Lisans eğitimini 2011 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. 2015 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı'nda yüksek lisans derecesini aldı ve 2023 yılında ise aynı üniversitede Felsefe Anabilim Dalı'ndan doktora derecesiyle mezun oldu. Hâlen Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
Özet	9
Çeviriye Önsöz	11
1. Durum	13
1.1 Özü Tanıtmak	13
1.2 Faal Olgular ve Örtük Olgular	20
1.3 Öz: Faal mi, Örtük mü?	30
2. İlişkiler	39
2.1 Özdeşlik ve Tanım	39
2.2 Modalite	44
2.3 Açıklama	57
2.4 Bağımlılık	65
2.5 Bilgi	71
2.6 Tarafsızlık	77
3. Kökenler	85
3.1 Özler Neyin Üzerine Temellenir?	85
3.2 Kökenler Önerisi	88
3.3 Döngüsellik İtirazı	91
3.4 Kökenler ve Faal Olmak	104
Kaynakça	113

TEŞEKKÜR

Fatema Amijee, Singa Behrens, Stephan Krämer, Mike Raven, Stefan Roski ve 2021 yılında Hamburg, Cenevre ve Louvain arasında bir yerlerde sanal bir ortamda düzenlenen ve ilgi, açıklama ve zemin üzerine gerçekleştirilen atölyenin katılımcılarına tartışmaları, yorumları, ilham ve teşvikleri için teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca, dizinin editörü Tuomas Tahko'ya ve Cambridge adına değerlendirmelerde bulunan iki hakeme ayrıntılı yorum ve önerileri için teşekkür ederim. Alman Araştırma Vakfı ve İsviçre Ulusal Bilim Vakfı'nın desteği için minnettarım.

ÖZET

Bu Element, öz hakkındaki çağdaş literatürü, özün bizim dünyamızın içinde mi yoksa dışında mı yer aldığına dair geleneksel soruyla bağlantılı olarak incelemektedir. Bölüm 1, bu soruyu belirli bir ayırım, yani faal ve örtük olgular arasındaki ayırım bağlamında ele alıyor. Bölüm 2, bir adım geri atarak öz ile diğer felsefi kavramlar arasındaki bağlantıları araştırıyor. Bölüm 3, bu araştırmanın sonuçlarını geleneksel soruya uygulayarak özcü olguların şeylerin kökenleriyle açıklandığı öncülünden hareketle bu tür olguların faal olduğuna dair bir argümanın taslağını sunuyor.

Anahtar kelimeler: öz, özdeşlik, modalite, bağlılık, açıklama.

ÇEVİRİYE ÖNSÖZ

Bu kitabın çevirisine, R.T.E. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2024 güz döneminde verdiğim “HILH445 Günümüz Felsefe Akımları” dersi için başlamıştım. Felsefenin tarihi kadar eski bir kavram olan “öz” üzerine tartışırken sordukları sorularla dersi alışılmış, ezberci ve tekdüze eğitim modelinden çıkararak edilgen öğrenci kimliğini aşmayı başaran; düşünen, sorgulayan ve fikrini özgürce ifade eden dersteki *herkese* müteşekkirim. Bu kitabın naçizane tercümesini dersi alan *Seyrû seferin* pek kıymetli öğrencilerine adıyorum.

DURUM

1.1 ÖZÜ TANITMAK

Casey Martin, profesyonel bir golfçü ve Oregon Üniversitesi'nde antrenördür. Dolaşım sistemi rahatsızlığı nedeniyle, golf sahasında şiddetli ağrı ve yaralanma riski olmadan yürüyememektedir.

1990'ların sonunda Martin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki golf turnuvalarının büyük organizatörü olan PGA Tour'dan eleme turnuvasında golf arabası kullanmasına izin verilmesini talep etti. O dönemde organizasyon, arabaların kullanımını yasaklamış ve tüm golfçülerin sahada yürümelerini şart koştumtu. Martin'in talebi reddedildi. Bunun üzerine Martin, organizasyonun engellilik durumuna uyum sağlamakla hukuken yükümlü olduğunu ileri sürerek dava açtı.

Konu nihayetinde ABD Yüksek Mahkemesi tarafından karara bağlandı ve mahkeme, gerçekten de Martin'in golf arabası kullanmasına izin verilmesi gerektiğine hükmetti (*PGA Tour, Inc. v. Martin*, 2001). Mahkemenin görüşünü yazan John Paul Stevens, bu kararı "kısmen yürüyüş zorunluluğunun kaldırılmasının "golf oyununun temel bir yönünü" değiştirmeyeceği gerekçesiyle haklı çıkardı (20). Stevens şu argümanı ileri sürdü:

Oyunun özü [temeli] (essence), en başından beri –sopalar kullanılarak topu başlangıç noktasından belirli bir mesafedeki deliğe mümkün olduğunca az vuruşla ilerleterek- topa vurmaktır. (21).

Stevens, golf arabalarının kullanımının bu öze uyumlu olduğu sonucuna vardı. Karşıt görüşteki Antonin Scalia, böyle bir şeyin olamayacağını ileri sürdü ve şunu yazdı:

Bir şeyin “özel” olduğunu söylemek, genellikle belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu söylemek anlamına gelir. Ancak bir oyunun doğası gereği eğlence dışında bir amacı olmadığı için (ki oyunları üretken faaliyetlerden ayıran şey budur) oyunun keyfi kurallarından herhangi birinin “özel” olduğunu söylemek oldukça imkânsızdır. 18 delikli golf sahaları, 10 fit yüksekliğindeki basketbol potaları, 90 fitlik saha çizgileri, 100 yardlık futbol sahaları – hepsi keyfidir ve hiçbirisi özel değildir. (11).

Scalia’nın itirazı birkaç zorlukla karşı karşıyadır. Birincisi, oyunların eğlence dışında ödül kazanmak veya beceri geliştirmek gibi başka amaçları olabilir. İkincisi, bahçıvanlık gibi üretici faaliyetlerle yalnızca eğlence amacıyla da meşgul olunabilir. Üçüncüsü, eğlence dışında başka amaçları göz ardı etsek bile, bazı oyunların bazı kuralları, oyunun eğlence sağlaması için gereklidir. 1000 fit yüksekliğindeki bir basketbol potası çok eğlenceli bir oyun sağlamazdı.

Belki de en önemlisi, Scalia, Stevens’in kastettiği öz kavramını yanlış anlamış gibi görünmektedir. Scalia, sıradan anlamıyla, bir şeyin amaca hizmet etmesi için gerekli olduğunda “özel” olduğunu söylemekte haklıdır. Bu anlamda, bir pasaport uluslararası seyahat için özeldir. Ancak Stevens “oyunun özü”nden bahsederken, muhtemelen farklı bir öz kavramını aklında bulunduruyordu –ki bu kavramı Scalia da fark etmeden çağrıştırmaktadır. Çünkü Scalia’nın “Bir oyunun doğası gereği eğlence dışında bir amacı yoktur.” demesi, aynı şekilde “Oyunların özünde, eğlence dışında bir amaçlarının olmadığı yatar.” şeklinde ifade

edilebilirdi. Bu yüzden Stevens’in “öz”ü bu ikinci anlamda kullanıldığını varsaymak daha makul görünmektedir.

Gördüğümüz gibi Scalia, Stevens’a itirazını dile getirirken tam da bu öz kavramını kullanmaktadır. Bu nedenle, karşı görüşünün başka yerlerinde bunu alaya alması özellikle ilginçtir. Şöyle yazmıştır:

Biz yargıçlar gerçekten muazzam bir sorumlulukla karşı karşıyayız. Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi’nin, Kongre tarafından Federal Hükümet’in “yabancı uluslarla ve birden fazla eyalet arasındaki ticareti düzenleme” yetkisi uyarınca, ABD Anayasası, Madde I, §8, kl. 3, üzerine yüklenen kutsal görevi, Golf Nedir? sorusunu karara bağlamaktır. Anayasanın hazırlayıcılarının, golfün okçuluk pratiğini engellediği için golfü yasaklayan İskoçya Kralı II. James’in 1457 tarihli fermanından haberdar olduklarından ve er ya da geç golf ve hükümetin yollarının, yasanın ve sahaların yeniden kesişmesini ve bu saygın Mahkeme’nin yargıçlarının, yıllarca hukuk eğitimi alarak bu soruya çok iyi hazırlandıklarını, yani vuruştan vuruşa golf sahasında dolaşan biri gerçekten golfçü müdür sorusuyla bir gün boğuşturmak zorunda kalacaklarını tamamen bekleediklerinden eminim. (10–11).

Scalia için “golf nedir?” sorusu “inanılmaz derecede saçmadır” (11). Ancak “oyun nedir?” sorusuna farklı bir bakış açısı getirdiği açıktır. Çünkü o, şu yanıtı vermeye çalışır: Bir oyun, en azından kısmen, eğlence dışında bir amacı olmayan bir faaliyettir. Öze ilişkin bir soruyu reddetmeye çalışırken Scalia kendini, ne kadar makul olmasa da başka bir öz sorusuna cevap vermeye çalışırken bulur. Öz, öyle kolayca bir kenara atılamaz.

Bu anlamdaki öz (ancak korkarım ki golfün özü değil) bu kitabın konusudur. Kavramın felsefede uzun bir geçmişi vardır,

belki de Sokrates'in "tüm dindar eylemleri dindar yapan o suret [*eidos*]" arayışına kadar uzanır (Platon 1997; *Euthyphro* 6e) ve günümüzde hızla büyüyen literatüre kadar uzanır.¹

Öz hakkında süregelen belirli bir tartışmanın tarihi de neredeyse bu kadar eskidir. Platon'a göre "eşit şeyler ve Eşit'in kendisi ... aynı değildir." (*Phaedo* 74c). Mademki "Biz ... eşit nesneleri ilk kez görmeden önce Eşit'in bilgisini taşıyoruz." (75a), öyleyse Eşit ve diğer suretler görünür dünyanın tamamen dışında yer almalıdır. Ancak Aristoteles buna itiraz eder: "Formlar, ayrıksa (*separated*) özler olamaz, çünkü özler şeylerin içsel özellikleri olmalıdır." (Shields 2019: 648, *Metafizik* 991b1'i yorumlarken) bu da özlerin bizim yaşadığımız dünyada bulunduğunu öne süren bir tablo önerir.²

Özün dünyamızın içinde mi yoksa dışında mı yer aldığı sorusu genel temamızı oluşturacaktır. Ancak bu sorunun derin tarihî kökleri olmasına rağmen, bu tarihin kapsamlı bir incelemesini başkalarına bırakmak zorundayım. Kendi stratejim, çağdaş literatürden yararlanarak öz kavramının ne anlama geldiğini ve nasıl çözülebileceğini daha net bir şekilde anlamaya çalışmak olacaktır. Yol boyunca, öz kavramının özdeşlik, tanım, modalite, açıklama, bağımlılık, bilgi ve metodolojik tarafsızlık gibi diğer felsefi kavramlarla olan bağlantılarını da ortaya koyacağım.

Ama bu konulara gelmeden önce, öz kavramını tanıtmak adına biraz daha bilgi vermek istiyorum. İşte bazı öz örnekleri ya da muhtemel öz örnekleri:

- Golf oynanmak için sopaların kullanılması özseidir.
- Sokrates, doğası gereği insandır.

1. Politis'e (2021) göre, *Euthyphro* 6d–e, "bir şeyin özü için kullanılan *eidos* teriminin en eski kullanımlarından birini" içermektedir (50).

2. Benzer tarihsel noktalara Raven (2021, 2022) de değinmektedir.